

Специфика на модалните средства за изразяване на благодарност в съвременния английски и български език

Димитрина Игнатова - Цонева, Лиляна Славянова

Characteristics of the Modal Means for Expressing Gratitude in Contemporary English and Bulgarian: In this paper modal means for expressing gratitude in contemporary English and Bulgarian have been presented. A Contrastive analysis of the various stereotyped formulas and their verbal realization is made. As a result conclusions concerning similarities and differences in the usage of the pragmatic clichés for extending gratitude in both languages have been drawn.

Key words: modal means, speech act, gratitude, performative verbs, pragmatic clichés

ВЪВЕДЕНИЕ

Основна цел на настоящото изследване е да се очертаят спецификата и функциите на речевия акт с интенция благодарност в съвременния английски и български език и да се представят някои виждания, свързани с употребата на тези стереотипни формули в двата изследвани езика.

Нужно е да се отбележи, че докато в съвременната лингвистика съществуват значителен брой изследвания върху речевите актове за изразяване на молба и поднасяне на извинения, то речевият акт за изказване на благодарност все още не е изучен детайлно.

Изразяването на благодарност е речев акт, който играе важна роля в поддържането на учтиви взаимоотношения между комуникантите и въпреки своята универсалност, той има и собствена културна идентичност. Този факт е отбелязан от много изследователи [Коулмс 1981; Айзенщайн и Бодмън 1986, 1993; Дейвис 1987; Айджмер 1996].

Според Коулмс: "Социалните взаимоотношения между партньорите и присъщите на акта на благодарност особености работят заедно, за да определят степента на благодарност, която би трябвало да бъде изразена в дадена ситуация. Различията в този аспект се дължат на културна специфика" [Коулмс 1981: 75]. Следователно поднасянето на благодарност може да бъде проблем не само за официално говорещите даден език, но също така и за тези, които го изучават.

Айзенщайн и Бодмън установяват, че изразяването на благодарност изисква задължително двама участници: адресант (изказващ благодарността) и адресат (приемник на благодарността), които участват заедно в създаването на взаимно удовлетворяваща речева ситуация, като дължината на изказаната благодарност зависи от степента, до която изказващият се чувства задължен към този, който му е направил услуга. Според същите учени благодарността е "Илокутативен акт, извършен от говорещия, който се основава на минало действие, извършено от слушащия. Това миналото действие е облагодетелствало по някакъв начин адресанта и той/тя са го оценили като полезно за тях. Говорещият се чувства благодарен или признателен и затова прави изявление, което се възприема като израз на благодарност." [Айзенщайн, Бодмън 1986]. Авторите посочват, че изразяването на благодарност е сложен акт с възможност за включване както на положителни, така и на отрицателни чувства от страна на изказващия и приемащия. Те отбелязват, че благодарността е акт, застрашаващ „социалното лице“ или „идентичността“ на говорещия, който признава задълженост към слушащия и по този начин се заплашва отрицателното лице на говорещия [Браун и Левинсън 1978]. Така самата същност на благодарността като речев акт, който може да породни чувство на топлота и солидарност между комуникантите, крие в себе си и възможност за заплашване на „отрицателното“ лице на участниците в акта.

От друга страна, не всички изрази, в които е използвана думата "благодаря" са знак на благодарност. Лийч приема изказването на благодарност като функция, чиято илокутивна цел съвпада със социалната функция за създаване и поддържане на учтива и приятелска социална атмосфера [Лийч 1983].

Хаймс подчертава, че изказването на благодарност може да функционира като официален маркер на дискурса вместо като индикация за благодарност. Например, "благодаря ви", използван в американския вариант на английски език е обобщителен израз за изказване на благодарност, докато в британския английски е по-формален маркер с „ритуален характер“ и често служи за завършване на контакта [Хаймс 1971].

ИЗЛОЖЕНИЕ

В съвременните английски и български език съществува голямо разнообразие от стереотипни формули/прагматични клишета за поднасяне на благодарност. Като израз на комуникативната цел и езиковата самореализация на говорещия те определят модалността на неговия изказ. При тълкуване на модалността от прагматично гледище се има предвид „най-широкото разбиране на това понятие, включващо личната нагласа, гледището, оценката, емоционалната конотация и т.н. на говорещия - с една дума, всичко, което той иска да внуши на слушащия или дори неволно му внушава“ [Димитрова 2009].

Следователно има много начини, по които може да се изрази благодарност. В неформален разговор може да се каже: „О, аз наистина оценявам това“ или „Не трябваше/нямаше нужда да правиш това“, или просто да се прибегне до старата, ползваща се още с доверие, дума „благодаря“. Има разлика между това да бъдеш вежлив и да изразиш благодарност. Вежливостта може да бъде считана за общоприето благоприличие, докато благодарността е израз на емоция. Пример за това е, когато човек получава подарък; това действие обикновено е последвано от емоция и искрено „благодаря“. Затова и в двата изследвани езика най-често използваното прагматично клише за изразяване на благодарност е посредством перформативните глаголи *благодаря* и *thank*.

Уместността на вербално изразената благодарност в отговор на някакво действие, направен подарък, и т.н. се определя от вида на културата, доминиращите културни ценности на обществото и връзката между неговите членове.

В английския език изразяването на благодарност играе изключително важна роля в ежедневната комуникация. Това е средство за демонстриране на взаимно уважение, проява на внимание към околните. Затова една английска пословица гласи: *It's a good day when your thank you bag is full* (Денят е хубав, ако чантата ти с благодарност е пълна). Англичаните си благодарят много по-често от другите народи, включително и българите, и това се отнася както за сферата на обслужване, така и в други сфери и ситуации на общуване (на работа, у дома, с приятели).

Пример за това е този отговор на благодарствено писмо по повод обяд, даден на приятели:

A: *Hello Tatiana,*

Thanks for your kind words of thanks. We were delighted to do it for you and your husband. Sometime you will meet Margaret. Thanks for your kind words about her. Thanks for inviting us to Moscow. Firstly I have to meet with our American relations. Thanks for the Magazines re modern Moscow. What a change in 12 years!

Again thanks, we'll be in touch. Vincent.

Б: *Здравей, Татяна,*

Благодаря ти за топлите думи на благодарност. За нас бе удоволствие да бъдем с теб и съпруга ти. Някога ще се срещнете и с Маргарет. Благодаря за милите думи за нея. Благодаря ти за поканата да посетим Москва. Но първо трябва да се срещнем с нашите американски роднини. Благодаря и за списанията

за съвременна Москва. Каква промяна от 12 години насам! Отново благодаря, ние ще ви се обадим. Винсент.

Изразяването на благодарност тук има емфатичен характер и за това свидетелстват множеството повтарящи се формули на признателност. Важно е да се отбележи, че този текст сам по себе си не е благодарствено писмо, а отговор на такава, и следователно включването на толкова много стереотипни изрази на благодарност, според българската култура, изглежда малко пресилено.

На английски език благодарност се изразява много често и понякога без видима причина. Типичен пример за това се среща в пиесата на съвременния английски драматург Денис Портър [Porter 1996]:

(Люси търпеливо наблюдава как млад лекар и прави инжекция в рамото)

A: Lucy: *Thank you.*

Б: Люси: *Благодаря.*

Doctor: *Thank you.*

Лекарят: *Благодаря.*

Lucy: *What for?*

Люси: *За какво?*

Doctor: *Courtesy, I suppose. I don't know.*

Лекарят: *От любезност, предполагам. Не знам.*

Този пример изразява честата, довела до десемантизиране, употреба на думата „благодаря“ в английската култура. Изказването на благодарност на английски език става просто автоматично, като част от „ритуала“: „благодаря“ се казва на продавачката в магазина, на шофьора на автобуса или просто на приятел, който е подал нещо. Използване на формули за благодарност при липса на явно изразена причина най-често се наблюдава в сферата на обслужването. Благодарността на клиент за извършени услуги обикновено се придружава от изрече „*Thank you*“ и от страна на персонала. В тези случаи тази реплика не винаги е аналогична на българското „*Благодаря Ви*“, тъй като често се използва в случаи, когато клиентът не извършва действия, които биха могли да бъдат от полза за тази институция и да заслужават благодарност.

Според някои изследователи изразът *Thank you* в подобни ситуации няма ролята на формула за отправяне на благодарност, а на завършване на контакта [Астон 1995]. Очевидно е, че в тези случаи се наблюдава десемантизация на формулите за изразяване на благодарност и превръщането им в официални маркери на учтивост, чиято прагматична функция е да окажат внимание на адресата и да демонстрират предразположеност към него. „*Благодаря-им Ви*“ в такива ситуации действат един вид като комуникативен подарък.

Следователно, честата употреба на речевите формули за изразяване на благодарност в английски език е довело до това, че те до известна степен са загубили своето семантично значение. Този факт е многократно наблюдаван от изследователите .

Например Д. Хаймс подчертава, че *'thank you'* често е по-скоро формален маркер отколкото израз на искрена благодарност [Хаймс 1971: 69]. Създава се впечатление, че англичаните сами осъзнават семантичната празнота на своите формули за изразяване на благодарност и за да направят така, че тяхната благодарност да звучи искрено, а не рутинно (*heartfelt and not routine*) [Оуен 1983: 119], прибегват до различни способности на усилване. А това от своя страна води до честото използване на изрече *'thank you'*, подсилен с много интензификатори, които придават на английските формули за изразяване на благодарност още една особеност, а това е експресивност и преувеличение.

В английски език съществува голямо разнообразие от стереотипни формули за изразяване на благодарност. Освен перформатива *thank* със същата семантичност е и думата *thanks*. Като част на речта тя може да бъде разглеждана по два начина - като съществителното *thank* (благодарност) в множествено число: *I really didn't expect any thanks for helping them u като междум. (= thank you): Thanks very much for your present; Thanks a lot!; No, thanks; Yes, thanks.*

Изразите *thank you / thanks* се употребяват в английски език, подсилени от различни интензификатори като *thank you very much / thank you so much / thank you so very much / thank you ever so much / thank you very much indeed / thank you awfully / thanks a lot / many thanks / a million thanks / thanks a million (IrE)/ don't know how I can thank you enough/I can't find words to express my thanks* и др. В писмената реч се среща също *Very many thanks*.

За изразяване на благодарност се използва и глаголет *appreciate* (ценя, оценявам) в следните формули: *I am very (so) appreciative /I really appreciate it /I can't tell you how much I appreciate this/ I appreciate your efforts very much*.

В по-официални случаи на общуване и за да се изрази по-силна степен на признателност се използват изрази с прилагателните *grateful, obliged* и *indebted* (задължен):

A: *I'm so/very/most grateful for your help.* Б: *Искрено/много съм Ви*

*благодарен/-на за
помощта.*

*I'm much/extremely obliged
for your cooperation.*

*Изключително съм Ви
признателен за помощта.*

I'm deeply indebted to you.

Безкрайно съм Ви задължен.

Друга формула за изразяване на благодарност в официално-деловия стил на английски и български език е следната: с изразите *I'd like/I wish* (изрази, с който обикновено започва молба или желание) + глаголи *to express/extend* + съществително, смислово предаващо благодарността (*gratitude/appreciation*). Идентична е формулата и на български език – изразът *Бих искал* се комбинира с глаголите *изразявам, поднасям* и съществително, изразяващо същността на комуникативното намерение (*признателност, благодарност*). По същия начин се използва и повелително наклонение на глагола *приемам*, който би могъл да бъде „смекчен“ с моля .

A: *I'd like to express my sincerest gratitude.* Б: *Бих искал да изразя моята най-искрена благодарност.*

I'd like to extend my heartfelt gratitude.

Бих искал да поднеса моята най-сърдечна благодарност.

I wish to express my appreciation.

Бих искал да изразя своята признателност.

Please accept this as a token of my gratitude

Моля приемете това като знак на моята благодарност.

Важна особеност на английското комуникативно поведение е, че в междуличностните си контакти комуникантите рядко се ограничават до използването само на формула за изразяване на благодарност. Обикновено тя е придружена или заменена от емоционално-оценъчна реплика. Това може да бъде както оценка на обекта на благодарността и изразяване на някакво отношение към него, както и оценка на комуникативния партньор, на неговите качества или действия. В някои ситуации емоционалната оценка е по-важна от явно поднесената благодарност , т.е. изразяването на емоционална оценка понякога се приема за по-значим знак на оценяване и признателност, отколкото самото „*Благодаря*“.

Така например в отговор на покана за вечеря английските езикови личности могат да пропуснат формулата за изразяването на благодарност и да покажат емоционално отношение към поканата: *Great /That would be great /That would be lovely /That sounds great /I'd love to /I'd be delighted to come/It would be great. Thanks. /Thanks for asking/Thank you very much.*

Изразявайки благодарност за получен предмет английските комуниканти използват повече емоционално-оценъчни реплики и тяхната изразителност зависи в по-малка степен от цената на обекта, отколкото в българската комуникация : *Great /*

That's great / Brilliant / Excellent / It's lovely / That's so nice / That's a very thoughtful gift и др. (благодарност за малък сувенир).

Формулите за поднасяне на благодарност се усилват от оценъчни реплики по адрес на събеседника или комплименти, които в повечето случаи съдържат пряка оценка на качествата на получателя на съобщението или на неговата постъпка:

A: *Thank you very much. You 're so kind* / Б: *Много благодаря. Tu си толкова мил supportive/helpful/ thoughtful /hospitable / подкрепящ/отзивчив/внимателен considerate/ generous. гостоприемен/деликатен/щедър.*

It's so/ most nice / kind of you.

Толкова мило от твоя страна.

That was a lovely dinner.

Вечерята бе прекрасна.

You really are a marvelous cook!

Ти наистина си чудесен готвач!

Характерна черта на английската комуникация е тенденцията да се усилюва благодарността, като се използват едновременно няколко реплики с разнообразни интензификаторами:

I want to thank you both very much indeed for coming to say goodbye. It's so nice of you. I really do appreciate that (благодарност за посещение).

That was great. Thank you very much for a lovely dinner. The food was gorgeous and I really enjoyed the afternoon (благодарност за даден обяд).

That's fantastic. You're great. Thank you so much. I really appreciate it (благодарност за оказана помощ).

That's simply gorgeous. Thank you very much. That's the most amazing present ever. I really love it (благодарност за подарък).

Поднесената благодарност също не бива да бъде отминавана безмълвно. На нея също трябва да бъде отвърнато с усмивка и един от следните отговори, отново предаващи различни комуникативни стратегии:

1. Приемане на благодарността и облекчаване на адресанта от товара;

A: *No problem/ That's (quite) all right.* Б: *Няма проблем/Моля/Всичко е наред*

2. Показване, че е направено с удоволствие:

A: *You are welcome.*

Б: *За мен беше удоволствие.*

(It's) my pleasure.

Удоволствието е (изцяло) мое.

Any time.

За теб винаги. Пак заповядай.

3. Отричане нуждата от изказване на благодарност или омаловажаване:

A: *Not at all/Don't mention it/*

Б: *За нищо./Нищо не съм направил/*

It was nothing.

Няма за какво.

[Примерите са по Коулмс 1981:77].

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В резултат на направения анализ на използваните модални средства за изразяване на благодарност в съвременните английски и български език от носителите на двата изследвани езика могат да се направят следните изводи:

- англичаните благодарят много по-емоционално и по-многословно от българите;

- българите благодарят по-съдържано и по-кратко и най-вече когато има причина за изразяване на благодарност;

- английските речеви формули в сравнение с българските са до голяма степен десемантизирани и лишени от основния си прагматичен смисъл; тяхната цел е да поддържат хармонични отношения между комуникантите;

- при прагматичните клишета за изразяване на благодарност в български език се предава по-голямо значение на съдържанието отколкото на формата и

обикновено се благодари само при наличието на обект на признателност, т.е. те са акт на благодарност за оказана помощ, направен подарък или друга услуга;

• на английски език стереотипните формули на благодарност не са само израз на благодарност към адресата в отговор на някакво действие или направена услуга, но също така и често използван знак на внимание към него, израз на уважение и благодарно отношение, официален маркер на вежливост.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Айджмер: Aijmer Karin. *Conversational Routines in English: Convention and Creativity*. – London & New York: Longman, 1996. – 237 p.

[2] Айзенщайн и Бодмън: Eisenstein, M. & Bodman, J. (1986). 'I very appreciate': Expressions of gratitude by native and non-native speakers of American English. *Applied Linguistics* 7, 2, 167-185.

[3] Астон: Aston Guy. Say 'Thank you': Some Pragmatic Constrains in *Conversational Closings // Applied Linguistics*, vol.16, 1995, №1. – P. 57-86.

[4] Браун и Левинсън: Brown, P. and S. Levinson, *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge: Cambridge University Press, 1978

[5] Димитрова, Ст. *Лингвистична прагматика*. София. Велес, 2009

[6] Коулмс: Coulmas, Florian. «Poison to Your Soul»: Thanks and Apologies Contrastively Viewed // Florian Coulmas (ed.). *Conversational routine: Explorations in Standardized Communication Situations and Prepatterned Speech*. – The Hague – Paris – New York: Mouton Publishers, 1981. – P.69-91.

[7] Хаймс: Hymes, Dell H. *Sociolinguistics and the ethnography of speaking // Ardener, E. (ed.) Social anthropology and Language*. – London: Tavistock Publications, 1971. – P.47-95.

[8] Лийч: Leech, G. N. *Principles of Pragmatics* (Longman linguistic library № 30). New York, 1983.

[9] Ларина Т. В. Категория вежливости в аспекте межкультурной коммуникации (на материале английской и русской коммуникативных культур): Дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.20. – М., 2003. – 450 с.

[10] Оуен: Owen, Marion. *Apologies and Remedial Interchanges: A study of Language Use in Social Interaction*. – Berlin, N.Y., Amsterdam: Mouton Publishers, 1983. – 157p.

[11] Цонева, Д. И., А. Копанкова. Модални средства за изразяване на благодарност в съвременния български и английски език. *НТ на РУ „А. Кънчев“*, 2007, т.46, сеп.7

За контакти:

Проф. д-р Димитрина Игнатова-Цонева Катедра Български език, литература и изкуство. Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.082 841 609/215, e-mail: tzoneva@uni-ruse.bg

Ст. пр. Лиляна Славянова, Катедра „Чужди езици“, Русенски университет “Ангел Кънчев”, тел.: 082 888 816, e-mail: lslavianova@uni-ruse.bg

Докладът е рецензиран.